

LAUSUNTO Työ- ja elinkeinoministeriölle

Kehityspoliittinen toimikunta toivoo vauhtia ja kunnianhimoa yritys vastuulain valmisteluun¹

Kehityspoliittinen toimikunta (KPT) kiittää työ- ja elinkeinoministeriötä mahdollisuudesta tulla kuulluksi Suomen yritys vastuulain valmistelua koskevassa asiassa ja kommentoida ”Oikeudellinen selvitys yritys vastuulaista” -julkaisun (Ernst & Young 2020) tarjoamia vaihtoehtoja ja eri velvoittavuuden asteita.

Yritysvastuu on keskeinen kehityspoliittinen kysymys

Selvitys antaa erinomaisen pohjan edistää yritys vastuuta ja luoda yhteistä, eri toimijat yhteen tuovaa visiota kansallisen sääntelyn tarpeesta. Mahdollinen yritys vastuulaki velvoittaisi suomalaisia yrityksiä noudattamaan asianmukaista huolellisuutta myös Suomen rajojen ulkopuolella ja vähentäisi haitallisia ympäristö- ja ihmisoikeusvaikutuksia. Siksi kysymys laista on keskeinen myös kehityspoliittisesti ja oleellinen osa Suomen kestävän kehityksen globaalia vastuuta ja vaikuttavuutta.

- KPT:n mielestä kansalliselle sääntelylle on selvä tarve ja tilaus. Lain valmisteluun tulisi ryhtyä viipymättä. Yhteiset sitovat pelisäännöt palkitsevat toimijoita, jotka jo noudattavat asianmukaista huolellisuutta. Toisaalta laki velvoittaa niitä yrityksiä, joita asia koskee ja joilla on toiminnassaan vielä kehitettävää, muuttamaan toimintatapojaan.
- On tärkeää, että vapaaehtoisille yritysten vastuullisuussitoumuksille luodaan lainsäädännöllinen pohja, jota yritysten tulee noudattaa tuotteiden ja palveluiden alkuperästä riippumatta.
- Suomen kansallinen prosessi tukee yritys vastuuseen liittyvän sääntelyn edistämistä Euroopan unionissa ja valmistelee suomalaisyrityksiä muutoksiin EU-tasolla.

KPT:n kanta asianmukaisen huolellisuuden kattavuuteen ja velvoittavuuteen

Oikeudellisen selvityksen ja mahdollisen lain ytimessä on asianmukaisen huolellisuuden velvoite ihmisoikeuksia ja ympäristöä kohtaan. Sen mukaan yritysten tulisi 1) tunnistaa ja arvioida toimintansa vaikutukset ihmisoikeuksille ja ympäristölle; 2) ehkäistä ja lieventää tunnistettuja haitallisia vaikutuksia; 3) seurata toimenpiteidensä tehokkuutta ja 4) tiedottaa niistä. Selvityksessä todetaan, että huolellisuus voidaan toteuttaa eri tavoin eri yrityksissä, ja että huolellisuus on riskiperusteista. Yritysten tulisi tunnistaa ja priorisoida niiden

---

¹ KPT:n jäsenistä Elinkeinoelämän keskusliitto ei tällä hetkellä näe tarvetta uudelle kansalliselle yritys vastuulaille. Myöskään Suomen yrittäjät ei kannata yritys vastuuta koskevaa kansallista sääntelyä, mutta molemmat tahot pitävät tärkeänä, että sääntelyä edistetään ylikansallisella tasolla.

toimintaan liittyvät olennaisimmat riskit ihmisoikeuksille ja ympäristölle. KPT pitää näitä lähtökohtia tärkeinä.

Selvitys nostaa esille lainsäädännössä huomioitavia tarkastelukohtia, joita ovat huolellisuuden kohde, soveltamisala, huolellisuuden ulottuvuus toimitusketjussa, huolellisuuden sisältö, raportointi, valvonta, vahingonkorvausvastuu ja sanktiot. KPT näkee, että lainvalmistelussa on syytä tarkastella huolellisesti kaikkia yllä mainittuja tekijöitä yhtäältä sääntelyllä saavutettavan hyödyn ja toisaalta yrityksille koituvan taakan näkökulmista. Lisäksi on tärkeä huomioida ympäristö- ja ihmisoikeusriskien väliset kytkökset. Kaikilla ympäristöä vahingoittavilla toimilla voi olla myös ihmisoikeusvaikutuksia.

Lisäksi KPT näkee, että lainvalmistelutyössä tulee huomioida sen vaikutukset YK:n kestävän kehityksen tavoitteille (SDG). Asianmukainen huolellisuus ja yritysten vastuullisuus ovat toimintaa kestävän kehityksen tavoitteiden edistämiseksi. Yritysvastuun tulee kannustaa ihmisoikeuksien, ympäristönäkökulmien ja kestävän kehityksen parantamiseen. Näin varmistetaan se, ettei riskialtteimpia maita jätetä jälkeen, vaan mahdollistetaan SDG-tavoitteita tukeva yritystoiminta myös vähiten kehittyneissä maissa.

Keskitymme kannanotossamme niihin oikeudellisen selvityksen tarkastelukohtiin, jotka liittyvät kehityspoliittisen toimikunnan mandaattiin.

- Laki on vapaaehtoisia periaatteita tehokkaampi keino välttää ja vähentää ihmisoikeus- ja ympäristöriskejä. Sen kautta viranomaiset pystyvät puuttumaan ja lopettamaan haitallisesti vaikuttava toiminta ja ohjaamaan korjaavien toimenpiteiden käyttöön
- Yritysvastuulain tulee velvoittaa yrityksiä olemaan entistä tarkemmin selvillä yritystoimintansa ihmisoikeusvaikutuksista ja -riskeistä. Yritysten on myös seurattava ja raportoitava niistä.
- Lain tulisi koskea yritysmuodosta, toimialasta tai toimintaympäristöstä riippumatta niin suuryrityksiä kuin PK-yrityksiä, joiden toiminnassa on ihmisoikeus- ja ympäristöriskejä.
- Avoin ja joustava säännös asianmukaisesta huolellisuudesta jättäisi yrityksille liikkumatilaa täyttää velvollisuus ja siihen liittyvä raportointi tavalla, joka sopii kyseessä olevan yrityksen toimintamalliin ja on suhteessa toimintaan liittyviin riskeihin.
- Yritysten ihmisoikeus- ja ympäristöriskien arvioinnissa on tarkasteltava koko arvoketjua YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia ohjaavien periaatteiden mukaisesti. Huolellisuusveloitteen ulottuminen arvoketjuissa on määriteltävä yrityksen kannalta niin, että se kattaa ne toimet ja toimijat, joihin yritys voi kohtuullisesti vaikuttaa. Veloitteen on kuitenkin oltava riittävä, jotta lailla on toivottavaa vaikuttavuutta.
- Lain sisältö on muotoiltava riittävän selkeästi ja sen noudattamista on ohjeistettava, jotta yritysten on mahdollista arvioida ja linjata toimintaansa sen mukaisesti. On

myös varmistettava, että huolellisuusveloitteen valvomiseen ja siihen liittyvään neuvontaan on tarkoituksenmukaiset viranomaisresurssit.

- Lakiin olisi tärkeä sisällyttää lause dialogista oikeudenhaltijoiden kanssa ja että dialogi edistää uhrien oikeusturvaa.